

ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกฟื้นในอดีต

สมัชชาสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพ
อำเภอสารภี

สัชชาสุขภาพ

สัชชาสุขภาพ

สำนักงานส่งเสริม
สุขภาพแห่งชาติ

ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกฟื้นในอดีต

สมัชชาสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพ
อำเภอสารภี

จัดทำโดย

เครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี

ผู้เขียน/เรียบเรียง

พรวิไล คาร์ร

ผู้ประสานงาน

สุทธิพงษ์ วสุโสภาพล

นิติธร ธนรัญญา

สนับสนุนการถอดบทเรียนและการพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

ชั้น 3 อาคารสุขภาพแห่งชาติ 88/39 ม.4 ถ.ติวานนท์ 14

ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

พิมพ์ครั้งที่ 2 สิงหาคม 2554 จำนวน 1,000 เล่ม

แบบปก/รูปเล่ม วันทนี มณีแดง

พิมพ์ที่ หจก.วนิดาการพิมพ์

สารบัญ

ก่อนเข้าเรื่อง	3
บทที่ 1	
เพราะว่ามันเป็น “สะดือ”	6
บทที่ 2	
เก้าของกลุ่มก่อการดี	10
บทที่ 3	
กองทัพเคลื่อนตัว	18
บทที่ 4	
ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกฝันในอดีต	24
บทที่ 5	
ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน	34
เก็บตก...ก่อนจาก	39
ภาคผนวก	42
ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ฉบับที่ 1	
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแกนนำส่วนหนึ่งของเครือข่ายธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี	

ก่อนเข้าเรื่อง

เช้าวันหนึ่งปลายเดือนพฤษภาคม 2554 พระฤทธิชัย อภิเมธี แห่งวัดบวรกรกเหนือ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ประสานงานให้เครือข่ายที่ทำงานด้านสุขภาพภาคประชาชนมาประชุมกันที่วัด เพื่อมาช่วยกันเรียบเรียงการทำงานก่อนจะเกิดเป็น **บันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนอำเภอสารภี** ซึ่งถือว่าเป็นธรรมนูญสุขภาพหรือวัฒนธรรมสุขภาพระดับแรกที่ว่าด้วยการป้องกันควบคุมโรคและปัจจัยคุกคามสุขภาพของชาวสารภี บันทึกข้อตกลงนี้ลงนามเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2554 ระหว่างนายอำเภอสารภีกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยราชการในอำเภอสารภี องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา สถานศึกษา สื่อมวลชน และผู้แทนกลุ่มประชาชนทุกแขนงในอำเภอสารภี

แม้จะเป็นการประสานงานนัดหมายแบบเร่งด่วน แต่ห้องประชุมประภัสสร์วิหารธรรมของวัดบวรกรกเหนือ ก็แทบปรี๊ดด้วยการเปิดต้อนรับเครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภีเกือบ 30 คน ที่มาช่วยกันต่อภาพที่ละชิ้น ภายในเวลา 8 ชั่วโมงเราก็ได้ภาพงดงามภาพหนึ่งที่ล้วนเกิดจากความเพียรของคนสารภีและจากความปรารถนาดีของผู้คนที่รักสารภี

อาจเป็นการทำงานที่ยังไม่สมบูรณ์พร้อม แต่ดีพอ

ความมั่งคั่งที่เหล่าผู้ก่อการดีช่วยกันปะติดปะต่อนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำเอกสารเรื่องใน “หนึ่งทศวรรษสมัชชาสุขภาพ” และเป็นการนำเสนอแบบฉบับย่อฉบับเต็มเมื่อสารภีมีธรรมนูญสุขภาพแบบสมบูรณ์ในวันข้างหน้า เหตุที่ยกมานำเสนอในปีนี้ก็เพื่อให้เห็นว้างงานใหญ่โตที่พัวพันกับผู้คนจำนวนมากอย่างการสร้างธรรมนูญสุขภาพนั้น สารภีใช้เวลาเพียง 6 เดือนเท่านั้นในการจัดประกายไฟให้สว่างไปทั่วทั้ง 12 ตำบลและหมู่บ้าน 106 แห่ง

เมื่อพลิกจากหน้านี้ไป เราจะอ่านพบชื่อบุคคลต่าง ๆ มากมาย ท่านเหล่านี้คือภาพแต่ละใบที่ต่อกันขึ้นเป็นเครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี บางท่านเสียสละเวลามาช่วยกันเรียงสิ่งที่กระจัดกระจายให้ขึ้นรูปเห็นร่างชัดขึ้นในวันนั้น

อาจเป็นหนังสือที่ยังไม่สมบูรณ์พร้อม แต่หวังว่าคงจะดีพอ

บทที่ 1

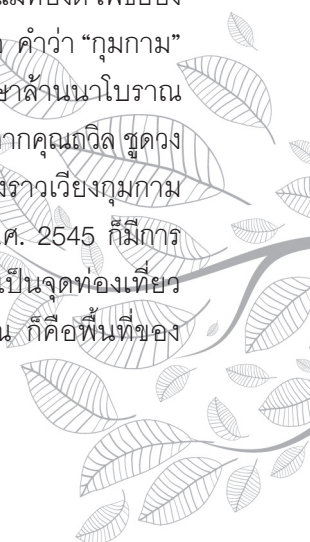
เพราะว่ามันเป็น “สะอาด”

ถ้าสุโขทัยได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่าแก่ในประวัติศาสตร์ ก็ต้องนับเมืองสารภีรวมเข้าไปด้วย เพราะเมื่อ 700 ปีก่อน อำเภอสารภี คือเวียงกุมกาม นครโบราณร่วมสมัยกับสุโขทัยที่พญาเม็งราย (หรือพ่อขุนเม็งราย) สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1829

ความที่ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ลุ่มมีแม่น้ำปิงไหลผ่าน จึงเหมาะสมกับการตั้งรกราก แต่การเป็นที่ลุ่มกลางโอบล้อมภูเขา ก็เหมือนแอ่งกระทะหน้าน้ำหลาก เมืองนี้ก็แช่น้ำอยู่นาน พญาเม็งรายทรงทดลองขุดคูเมืองทั้ง 4 ด้านเพื่อเป็นทางระบายน้ำแต่ก็ไม่ได้ผล สุดท้ายทรงตัดสินใจเลือกเวียงพิงค์หรือเชียงใหม่เป็นเมืองหลวงแทน ภายหลังเมืองทดลองแอ่งกระทะแห่งนี้ก็ถูกน้ำท่วมใหญ่ (ช่วงปี พ.ศ. 2101-2317 เป็นช่วงสองร้อยปีที่พม่าปกครองล้านนา) แต่ไม่มีบันทึกว่าเวียงกุมกามถูกน้ำท่วมใหญ่ปีไหน วัดวาทารามคูบ้านคูเมืองจมอยู่ใต้ตะกอนดินทรายลึกเกือบ 2 เมตร ยากแก่การฟื้นฟู เวียงกุมกามจึงกลายเป็นเมืองร้างนับแต่นั้น

เวียงกุมกามจะมีชื่อแรกเริ่มอย่างไรไม่มีใครรู้ มีแต่เรื่องเล่าเก่าแก่ว่าชื่อเมืองน่าจะมาจากเสียงเดินลุยน้ำท่วม “มันดังกุ่มกุ่ม ๆ ชาวบ้านก็เรียกเมืองกุ่มกุ่ม แล้วก็เพี้ยนเป็นกุมกาม” อันนี้เป็นเรื่องเล่าจากแม่ทองดี โปธิยของแกนนำกลุ่มแม่หญิงคนสำคัญของสารภีและของภาคเหนือ คำว่า “กุมกาม” อาจจะเพี้ยนมาจาก คำว่า เก้งก้าง หรือ กุ่มกุ่ม ในภาษาล้านนาโบราณ ซึ่งหมายถึง กิ่งกลาง ศูนย์กลาง ศูนย์รวม ควบคุม คาดเดาจากคุณถวิล ชูดวง

การขุดค้นซากเมืองเก่าในปี พ.ศ. 2527 ทำให้เรื่องราวเวียงกุมกามเริ่มเป็นที่สนใจของนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ในปี พ.ศ. 2545 ก็มีการพัฒนาบริเวณที่ขุดแต่งซากโบราณสถานตรงวัดช้างค้ำให้เป็นจุดท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ จุดที่เป็นเวียงกุมกามโบราณ ก็คือพื้นที่ของตำบลท่าวังตาลในอำเภอสารภีปัจจุบัน

หากจุดเริ่มต้นชีวิตเกิดจากสะดือ (สายรับส่งอาหารจากแม่ไปสู่ลูกในครรภ์) สวรรภีก็คือสะดือของเชียงใหม่ที่ให้นักนิเวศประวัติศาสตร์ หล่อเลี้ยงเชียงใหม่ให้เป็นดินแดนที่มั่งคั่งด้วยศิลปวัฒนธรรม ต้นยางใหญ่หลายสิบต้น บนถนนสายเล็ก ๆ ที่เป็นเส้นห้าของเชียงใหม่ก็อยู่ในตำบลยางเนิ้งของสวรรภี (เนิ้ง-โน้มเอน) แล้วก็แปลก ที่คำว่า “สวรรภี” ก็แปลว่า “สะดือ” เสียอีก

ว่าที่ ร.ท.บัญญัติชากร พลชมชื่น ประธานสภาเกษตรกรอำเภอสวรรภี เล่าว่าในพระไตรปิฎก สวรรภี แปลว่า สะดือ “เวลาเราอนนทยา ส่วนที่มันโง่ง (แอง) ที่สุดก็คือสะดือ”

ความเป็นสะดือทำให้สวรรภีเป็นจุดเริ่มต้นของอะไร ๆ หลายอย่าง นอกเหนือจากการเป็นเมืองเก่าเวียงกุมกาม เชียงใหม่มี 24 อำเภอ ทุกอำเภอมีภูเขายกเว้นสวรรภีอำเภอที่เล็กที่สุดและมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะแห่งนี้ มีแม่น้ำปิงเป็นสายเลือดใหญ่ไหลผ่านถึง 5 ด้าน (จากการทำฝายกั้นน้ำ 11 แห่งของแม่น้ำปิงในปัจจุบัน) นอกจากนั้น ก็ยังมีแม่น้ำดาวไหลผ่าน มาเติมความอุดมสมบูรณ์ กลายเป็นชัยภูมิของการเกษตรกรรม ลำไยก็เป็นพืชเศรษฐกิจของสวรรภีที่มีพื้นที่ปลูกกว้างขวางถึง 26,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่การเกษตร และเป็นแหล่งปลูกลำไยมากที่สุดในประเทศ ทุกปีจะมีการจัดงานมหัศจรรย์ลำไยไทยเพื่อแสดงกตัญญูต่อเจ้าดารารัศมี พระราชชายาในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงนำลำไยต้นแรกของประเทศไทยมาปลูกที่ภาคเหนือ ต้นลำไยพันธุ์กะโหลกที่ชาวจีนถวายพระราชชายาเมื่อปี พ.ศ. 2439 นั้น ทุกวันนี้ก็ยังมีให้ดูที่กาดน้ำโขงและกาดสวนเจ้า (อยู่ใน ต.สบแม่ข่า อ.หางดง)

สวรรภียังเป็นเมืองแรกที่อยู่นอกเขตเมืองเชียงใหม่ที่มีโรงเรียนระดับมัธยม หลังจากอำเภอเมืองมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ไม่นาน และเมื่อมีการประกาศกฎหมายตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ. 2538 ตำบล

สารภี ตำบลหนองผึ้ง และตำบลชมพู ก็เป็น อดต.ต้นแบบน่า่องที่มีการทำ
แผนแม่บทชุมชนแห่งแรกของภาคเหนือ

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่เติบโตเป็นโครงข่ายเพื่อเสริมสร้าง
กลไกสุขภาพภาคประชาชนก็เริ่มต้นครั้งแรกที่สารภีเมื่อปี พ.ศ. 2520 “อสม.
คนแรกชื่อยายเขียว เป็นคนตำบลหนองผึ้ง” คุณถวิล ชูดวง นักวิชาการ
สาธารณสุขของอำเภอสารภี บอก

เพราะความที่อยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่ สารภีจึงมีลักษณะก้ำกึ่งทั้งเรื่อง
ความสะดวกและคงบรรยากาศชนบทล้านนา การเป็นพื้นที่แอ่งกระทะทำให้
สารภีรองรับปัญหาอย่างเช่น ถ้าฝนตกหนักจนน้ำนองเชียงใหม่ก็ไหลมา
ท่วมสารภี ถ้ามีการเผาซากพืชไร่ในเชียงใหม่ หมอกควันก็คลุมเมืองสารภี
นานกว่าที่ไหน ๆ แต่การเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวหลาย ๆ อย่างตั้งแต่
การเกษตร การศึกษา การเป็นอยู่อารยธรรมแห่งประวัติศาสตร์ก็ดึงดูดให้
นักวิชาการเลือกสารภีเป็นห้องปฏิบัติการเพื่องานวิจัย จึงทำให้สารภีเกิด
นักคิด นักทดลอง และเกิดการเรียนรู้ในเรื่องดีดีมากมายหลายแขนง และก็
นำมาสู่การสร้าง “วัฒนธรรมสุภาพวะ” แห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่

เรื่องของเรื่องก็เพราะความเป็นสะตือนี้แหละ

บทที่ 2

เก้าอี้ของกลุ่มก่อการดี

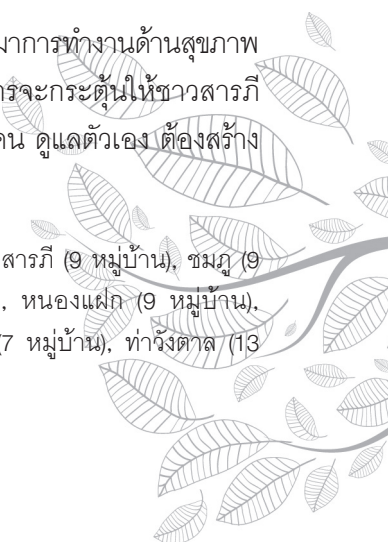
งานใหญ่ทุกอย่างต้องมีหัวเรื่อนำ คนเหนือเรียกว่า “แก้ว” และแก้วที่ช่วยทำให้ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภีเกิดขึ้นก็มีหลายหัว แต่ที่เป็น “สะดือ” ของแก้วต้องเริ่มจากนายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี ซึ่งสนใจงานสุขภาพภาคประชาชนเมื่อเห็นตัวเลขการป่วยด้วยโรคเรื้อรังสูงขึ้นตลอดตั้งแต่มารับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภีเมื่อ 3 ปีก่อน

“ปกติในภาคของการแพทย์ เราได้แต่พูดกันเรื่องซ่อม คนที่จะมาโรงพยาบาลก็คือคนมีปัญหาสุขภาพแล้ว คนไม่ป่วยก็ไม่มาโรงพยาบาล แต่ต้นทางการมีสุขภาพดีมันอยู่ที่คนไม่ป่วย ไม่ใช่คนที่ป่วย คนที่ป่วยคือคนที่ล้มไปแล้ว”

ความที่สารภีเป็นถิ่นกำเนิด อสม. เมื่อ 30 ปีก่อน จนทุกวันนี้มี อสม. มากกว่าจำนวนประชากรของหมู่บ้านบางแห่ง “อสม. 1,500 คน ถือว่าเป็นทีมจิตอาสาที่เยอะมาก ก็แปลว่าสารภีรู้จักดูแลกันและกันมานานแล้ว” คุณหมोजรัสบอกว่าการทำงานมานานทำให้มีฐานเครือข่ายที่ดี “แต่เราขาดประเด็น ขาดเครื่องมือ ขาดข้อมูลที่จะเชื่อมโยงไปยังชาวบ้านให้เขาลุกขึ้นมาดูแลกันและกัน”

เรื่องสุขภาพเป็นเรื่องของแต่ละคน เท่าที่ผ่านมการทำงานด้านสุขภาพประชาชน ส่วนใหญ่ทำได้แค่ชักจูงให้ค่อยๆตาม การจะกระตุ้นให้ชาวสารภี 12 ตำบล^{*}, 106 หมู่บ้าน มีประชากรกว่า 76,000 คน ดูแลตัวเอง ต้องสร้าง

* อำเภอสารภีมี 12 ตำบล ได้แก่ ยางเน็ง (7 หมู่บ้าน), สารภี (9 หมู่บ้าน), ชมภู (9 หมู่บ้าน), ไชยสถาน (8 หมู่บ้าน), ชัวมุง (10 หมู่บ้าน), หนองแฝก (9 หมู่บ้าน), หนองผึ้ง (8 หมู่บ้าน), ท่ากว้าง (7 หมู่บ้าน), ดอนแก้ว (7 หมู่บ้าน), ท่าจิงตาล (13 หมู่บ้าน), สันทราย (12 หมู่บ้าน) และป่าบาง (6 หมู่บ้าน)

การมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ สิ่งที่เกิดกลายเป็นประเด็น เกิดขึ้นเมื่อคุณหมอมจรัสไปพบงานวิจัยเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนผู้ป่วยเรื้อรัง

“สารกัมมันตภาพรังสีโรครุนแรงอันตราย เบาหวาน และโรคถุงลมโป่งพอง เยอะมากจนผมอยากจะหาสาเหตุพอดีไปเห็นงานวิจัยของ รศ.ดร.นายแพทย์ พงศ์เทพ วิวรรณเดชะ” เมื่อประมาณปี 2541-2542 ท่านไปค้นสถิติผู้มารักษามะเร็งปอดที่โรงพยาบาลสวนดอกพบว่าโรคมะเร็งทำให้คนตายเป็นอันดับหนึ่งในเชียงใหม่ เมื่อไปเทียบระดับประเทศ ก็พบว่าประเทศมีอัตราการตาย 20 : 100,000 คน แต่เชียงใหม่ 40 : 100,000 คน ท่านก็เข้าไปหาว่า 40 : 100,000 คนนี้เป็นใคร มีบริบทอย่างไร ก็มาพบว่าสารกัมมันตภาพรังสีเป็นหนึ่งในเชียงใหม่”

การเป็นที่หนึ่งในด้านน่ากังวลนี้ทำให้คณะวิจัยค้นหาสาเหตุเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับอำเภอจอมทองซึ่งมีตัวเลขรองเป็นลำดับสอง เริ่มต้นจากการหาว่าคนสารกัมมันตภาพรังสีมากกว่าคนจอมทองหรือเปล่า ก็พบว่าจำนวนขี้ยาที่สูบขี้ยา มีพอ ๆ กัน แล้วเหตุใดสารกัมมันตภาพรังสีจึงมีตัวเลขสูงกว่าอย่างมีนัยยะ น่าสงสัย คณะวิจัยจึงมาเจอปัจจัยร่วมว่าที่สารกัมมันตภาพรังสีมีก๊าซ

.....

** รองศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์พงศ์เทพ วิวรรณเดชะ หัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, งานวิจัยเรื่อง Lung cancer prevalence and indoor radon in Saraphi district, Chiang Mai, Thailand. Intern Med 2001 (Wiwatanadate P, Voravong R, Mahawana T, Wiwatanadate M, Sirisomboon T, Ngamlur N, Itthipoonthanakorn T, Bovornkitti S) และ Indoor radon in Chiang Mai province, Thailand. Intern Med 2000 (Mungmai W, Itthipoonthanakorn T, Jarikphakore C, Rodpasa J, Kajorncheppunngam A, Piladang V, Wiwatanadate P, Bovornkitti S.)

เรดอน*** ซึ่งอยู่ใต้ดิน

“บ้านคนสารภีส่วนใหญ่ต้นไม้เยอะ แต่ก่อนพอค่าลงก็พากันปิดบ้านช่องกันหมด อยู่แบบอุดอู้เพราะกลัวผี (ก็แต่ก่อนเป็นเวียงกุมกาม) ก๊าซเรดอนที่มาจากใต้ดินก็สะสมในบ้าน มีการวัดปริมาณเมื่อสิบกว่าปีก่อนพบว่าสูงกว่าจอมทองอย่างมีนัยยะสำคัญ” คุณหมอรจัสตอบว่า ถึงก๊าซเรดอนจะมีปริมาณสูง แต่ก็ไม่ได้ถึงขนาดเป็นอันตรายร่างกายโดยตรง เป็นเพียงปัจจัยร่วมตัวหนึ่ง

ก๊าซเรดอนเป็นแก๊สมีพิษอย่างหนึ่งซึ่งมีอยู่ทุกที่ในโลก เพราะมาจากแกนโลก เรดอนมีต้นทางจากยูเรเนียมซึ่งเกิดมาพร้อมกับโลก ในช่วง 160 ล้านปี ยูเรเนียมกลายเป็นเรเดียม (ธาตุอันเดียวกับที่มาตามแม่รีและบีแอร์ คูรี สามี ค้นพบเพื่อใช้รักษามะเร็งปากมดลูก จนได้รับรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ในปี ค.ศ. 1903) เรเดียมอยู่มาอีก 26 ล้านปีก็กลายเป็นก๊าซเรียกว่า “เรดอน” ก๊าซนี้โดยปกติจะวนเวียนอยู่ในพื้นดิน 4-5 วัน แล้วก็ลอยไปในอากาศ เมื่อเจอประจุไฟฟ้าก็สลายตัวเป็นกลาง แต่ตัวมันเองแผ่รังสีคลื่นอัลฟา ในกรณีที่ลอยเข้าไปในพื้นที่ปิดทึบแล้วออกไปไหนไม่ได้

.....

*** ก๊าซเรดอน (Radon) ธาตุเคมีที่มีหมายเลขอะตอม 86 สัญลักษณ์คือ Rn เป็นธาตุแก๊สมีพิษที่เป็นแก๊สเฉื่อย (Radioactive Noble Gas) เกิดจากการแยกสลายธาตุเรเดียมในดิน หิน และน้ำ เป็นก๊าซที่ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส และมองไม่เห็น จึงไม่สามารถตรวจจับได้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ ก๊าซเรดอนสามารถเดินทางไปตามพื้นดินเข้าไปในอาคารและบ้านผ่านรอยแตกโครงสร้างฐานรากของบ้านหรืออาคาร และหากสูดดมก๊าซเรดอนเป็นเวลานานจะเป็นสาเหตุสำคัญของมะเร็งปอด (ข้อมูลจาก สมวคมนักกิจกรรมบำบัด/อาชีวบำบัดแห่งประเทศไทย, อ้างจากการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ อรุณ ชัยเสรี อดีตคณบดีภาควิชาการและวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย, พฤษภาคม 2551)

เรดอนก็ถูกหายใจเข้าไปเกาะติดกับเซลล์ในปอดและแพร่รังสีหรือคลื่นอัลฟา ทำร้ายเซลล์ปอดและการเปลี่ยนแปลงเป็นเซลล์มะเร็งได้

“ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ไม่ได้รับการเปิดเผย เพราะถึงแม้ปริมาณก๊าซจะสูง แต่ค่าของมันก็ไม่ได้เกินมาตรฐานที่จะทำให้เกิดโรค มันเป็นเพียงปัจจัยร่วมตั้งแต่สูบบุหรี่ มีก๊าซเรดอน มีการเผาเชื้อเยื่อ (ขยะ) มีเรื่องควันทก แล้วความที่มันเป็นแอ่งกระทะ อากาศเสียในเชียงใหม่ก็มาอยู่ตรงสารภีนานกว่าอำเภออื่น”

แม้จะไม่มีการเปิดเผย แต่ก็ป็นข่าวดังอยู่พักหนึ่ง ภายหลังกจังหวัดเชียงใหม่เชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานปรมาณูเพื่อสันติเข้ามาตรวจสอบค่ากัมมันตภาพรังสีที่สารภีเพื่อให้ประชาชนคลายความกังวล ก็พบว่าไม่มีอันตราย เนื่องจากสารภีเองก็เปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และสุขอนามัย บ้านเรือนสมัยนี้ก็ติดมุ้งลวดเปิดหน้าต่างทำให้อากาศถ่ายเท

แต่อาณิสงค์ของข้อมูลนี้ทำให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องการเผาเชื้อเยื่อ ทั้งเพื่อสุขภาพและเพื่อลดโลกร้อน มีการจัดทำเวทีประชาคมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

“เคยมีความกังวลว่าถ้าเอาข้อมูลเรื่องนี้มาพูดอาจจะเกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยว แต่เราไม่สนใจ นักท่องเที่ยวมาไม่วันก็กลับ แต่คนเชียงใหม่คนสารภี ต้องอยู่ที่นี้จนตาย อากาศทุกโมเลกุลที่สารภี ทุกคนมีส่วนร่วมหายใจ น้ำทุกหยด พืชพรรณทุกชนิดมีสิทธิ์ดื่มเท่ากับคนเรา และต้นไม้ทุกชนิดที่เรากิน เราต้องคิดว่ามันปลูกมาอย่างไร สิ่งที่คนสารภีทำจะมีผลตั้งแต่ลูกหลานและเพื่อนร่วมโลก เผาเชื้อเยื่อครั้งหนึ่ง ควันทกออกไปไกลถึง 100 เมตร หากมีแรงลมพัดจะไปไกลกว่านี้บางครั้งถึง 500 เมตรได้ เป็นการทำร้ายคนอื่นทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นศัตรูกัน”

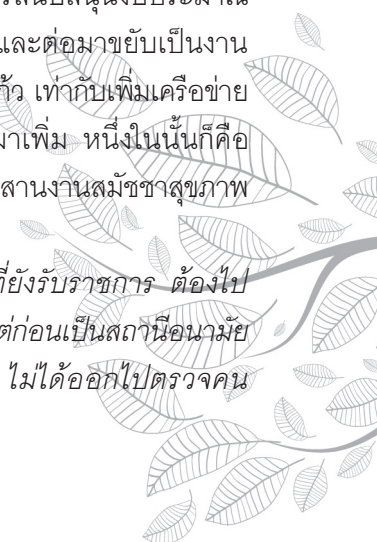
เก้าคนแรกนำประเด็นปัญหาไปเชื่อมกับนายอำเภอซึ่งให้ความสนใจเกิดโครงการ “ไม่เผา เอาชีเยื่อมาทำปุ๋ย” ทางสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ก็รับลูกด้วยโดยจับประเด็นเรื่องพื้นที่อาหารปลอดภัย แล้วนำทั้งสองเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสารภีและหางดงจึงกลายเป็นพื้นที่นำร่องในการทำงานสองเรื่องนี้ในปี 2551 ก่อเกิดเครือข่ายการทำงานเรื่องไม่เผาชีเยื่อกับอาหารปลอดภัยที่มีส่วนขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพในเวลาต่อมา

“แต่ว่ามันเป็นทำงานแบบเป็นหย่อม ๆ” พระฤทธิชัย อภิเมธี หรือ “ตุ๊อ้วน” (ตุ๊-พระ) แห่งวัดบวรกรกเหนือ ตำบลท่าวังตาล ให้ภาพการสร้างเครือข่ายในช่วงแรก ๆ และลงรายละเอียดในสิ่งที่เป็นการดำเนินงานของท่านที่เริ่มต้นในปี 2543

“เราได้ข้อมูลว่าละอ่อนท้อง (ละอ่อน-เด็ก) เขามาสารภาพบาปตอนทำบุญ ปีแรกมี 7 ราย ในขณะที่ตำบลท่าวังตาลมี 13 หมู่บ้าน ปีถัดมาเพิ่มเป็น 8 ราย เราก็คุยกับคนทำงานด้วยกันก็พบว่ากลุ่มอสม. กลุ่มแม่บ้าน เรามีแล้ว แต่กลุ่มละอ่อน เรายังไม่มี”

เครือข่ายละอ่อนจิตอาสาเสพติด ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโรงพยาบาลสารภีเพื่อดึงเยาวชนมาฝึกอาชีพ และต่อมาขยับเป็นงานสวัสดิการชุมชน การได้รู้จักกับนายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว เทากับเพิ่มเครือข่ายการทำงาน แต่ละปีมีงานเพิ่ม กลุ่มก่อการดีก็เข้ามาเพิ่ม หนึ่งในนั้นก็คือ ดร.วันทนีร์ ขวพงศ์ ประธานฝ่ายเลขานุการศูนย์ประสานงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่

“มูลเหตุจูงใจที่มาที่สารภีนั้น เริ่มจากตอนที่ยังรับราชการ ต้องไปนิเทศงานตามโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งแต่ก่อนเป็นสถานีอนามัยไปตรงไหนก็ได้ยินแต่เสียงบ่นว่างานข้างในเยอะ ไม่ได้ออกไปตรวจคน

ข้างนอก เราก็มาคิดว่าทำอย่างไรจะให้เจ้าหน้าที่ทำงานข้างในน้อยลงเพื่อจะได้ออกไปเยี่ยมชุมชนได้มากขึ้น แล้วจะทำอย่างไรเจ้าหน้าที่ถึงจะมีงานข้างในน้อยลง ก็ต้องประชาชนมีสุขภาพดี เขาสามารถดูแลตัวเองได้เบื้องต้น”

แม้เกษียณแล้ว แต่ความคิดเดิมยังวนเวียน คิดที่ว่างานใหญ่อย่างนี้ทำคนเดียวไม่ได้ จึงเริ่มมองหาว่าพื้นที่ไหนที่มีศักยภาพ มีทุนเดิมที่สามารถขับเคลื่อนเห็นผลได้

“ก็เห็นสารภีนี่แหละ โดยส่วนตัวก็รู้จักคุณหมอจรัสมานานแล้ว ได้ฟังเรื่องศักยภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและของชาวบ้านที่นี่ ในภาพรวมสารภีทำเรื่องชุมชนหลายอย่าง ทั้งการแพทย์แผนไทยในวัด นวดแผนไทยที่ในอำเภอ ซึ่งไม่มีบริบทของผู้อำนวยการโรงพยาบาลไหนที่ออกสู่ชุมชน แต่เป็นความสนใจงานสาธารณสุขภาคประชาชนเป็นการส่วนตัว พอได้มารู้จักกับท่านอ้วน ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจ และศูนย์กลางการประสานงานหลายเรื่อง เลยคิดว่าสารภีน่าจะเหมาะสมเป็นอำเภอแรกที่เราควรจะริเริ่มรณรงค์สุขภาพ”

เริ่มเปิดวงสนทนาประมาณเดือนมิถุนายน 2552 ประสานงานตั้งเครือข่ายภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสร้างงานราวเดือนพฤศจิกายน โดยไม่มีงบประมาณสนับสนุนสักบาท พอถึงเดือนพฤษภาคม 2554 ก็สามารถจัดพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนอำเภอสารภี กลายเป็น เครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี ที่มีจุดหมายเพื่อผลักดันให้เกิดธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภีฉบับสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้

บทที่ 3 กองทัพเคลื่อนตัว

กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือในการดึงเครือข่ายเข้ามา
ร่วมคิดในจุดหมายเดียวกัน แม้จะเคยทำงานภาคประชาชนมาหลายเรื่อง
แต่กระบวนการสมัชชาสุขภาพถือเป็นเรื่องใหม่ของสารภี “ในความหมาย
ของเรา ถ้าสมัชชาคือต้องไปประท้วง มีอบชาวนา มีอบลำไย” พระฤทธิชัย
อภิเมธี บอก

จนกระทั่งได้มาคุยกับคุณสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล ผู้ช่วยเลขาธิการ
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ที่เปิดแนวคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” อัน
เป็นหัวใจหลักของกระบวนการสมัชชาสุขภาพ

“เราก็มองย้อนดูบ้านเรา อย่างที่ตำบลท่าวังตาล ตู๊เจ้าเคยคุยกับคุณ
ถวิล (ถวิล ชูดวง-นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญ สำนักรงานสาธารณสุข
อำเภอสารภี) ว่าบ้านเรามีกลุ่มผู้สูงอายุ มี อสม. มีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง แต่
ต่างคนต่างแข็ง มันก็ไม่เข้ากัน งานเธอ ฉันไม่ไป แต่ละคนมีเรื่องของตัวเอง
สิ่งที่เราขาดคือการมีส่วนร่วม ซึ่งตรงกับยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”

เพื่อเพิ่มความมั่นใจ ดร.วันทนีนิมนต์ท่านอ้วนไปร่วมเวทีสมัชชาต่าง ๆ
จากเดิมที่ตั้งใจว่าจะเริ่มเล็ก ๆ แคตำบลท่าวังตาล เมื่อพินิจถึงประโยชน์
คณะผู้ก่อการดีจึงตัดสินใจขยายให้ครอบคลุมทั่วอำเภอสารภี ซึ่งหมายถึง
การดึงทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในทุกตำบลเข้ามา “อู้จา” กัน เอาวัดบวกรกรเหนือ
เป็นฐานที่มั่น เพราะมีจุดแข็งด้านงานสวัสดิการชุมชนเป็นทุน มาประชุม
เพื่อตกผลึกกันก่อนว่าจะทำเรื่องอะไร จะเดินหน้าอย่างไร

“เราเชื่อว่าทุกคนมีความดี มีจิตอาสาอยู่ในตัว ถึงไม่ต้องมาเป็น
เครือข่าย ต่างคนก็ต่างทำ แต่ถ้ามีโอกาสได้พูดคุยพบปะกัน คิดด้วยกัน
มันก็จะลุกได้ง่าย ขยับไปได้ดี คำถามคือ ถ้าไม่มีกระบวนการสมัชชาสุขภาพ
งานสุขภาพภาคประชาชนของสารภีจะเกิดใหม่? ตู๊เจ้าว่าเกิด เพราะทุกท่าน

ก็ทำงานของท่านไป แต่มันจะเกิดแบบซ้ำ ๆ เกิดเป็นหย่อม ๆ เพราะต่างคนต่างทำ”

การประชุมระดมสมองได้หยิบยกสภาพปัญหาขึ้นมาหรือกันพบว่า จุดอ่อนที่ต้องกำจัดของสารมีอยู่ 4 ประเด็น 13 ข้อ คือ

ค่านิยม/วัฒนธรรมประเพณีที่ผิด

1. กินอาหารฟาสต์ฟูด
2. เทียวผู้หญิง/มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร
3. ดื่มสุรา
4. กินลาบ ส้า หลู้ ในงานต่างๆ

โรคต่างๆ

5. โรคติดต่อ เช่น ไข้เลือดออก โรคหูดับ
6. โรคไม่ติดต่อ เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง มะเร็ง พิษสุราเรื้อรัง

สิ่งแวดล้อม

7. ขยะ
8. น้ำเน่าเสีย
9. เสียงดัง

สังคมและศีลธรรม

10. ครอบครัวขาดความอบอุ่น
11. อยู่ก่อนแต่ง/ท้องก่อนแต่ง
12. เด็ก ผู้พิการ และผู้สูงอายุ
13. ยาเสพติด

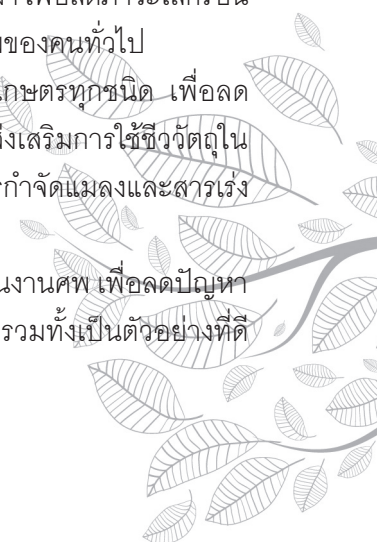
หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์และเรียงลำดับปัญหาโดยตีกรอบไว้ 5 ด้าน ได้แก่ ขนาดของปัญหา, ความรุนแรงของปัญหา, ชุมชนเห็นว่าเป็นปัญหา,

ความเร่งด่วนในการแก้ปัญหา และ ความยากง่ายของการแก้ปัญหา และ ปัญหาที่จะนำร่องแก้ไขจะต้องไม่กระทบกับวิถีชีวิต สังคม ไม่กระทบผู้นำ ชุมชนทั่วไป ในที่สุด ก็ตกผลึกออกมาเป็น 4 ประเด็นคือ ลดหมอกควัน เรื่องการเล่นการพนันในงานศพ เรื่องลดการใช้สารเคมีในทางการเกษตร และควบคุมโรคไข้เลือดออก ซึ่งยังมีตัวเลขการเสียชีวิตที่ไม่น้อยในแต่ละปี โดยเฉพาะเมื่อสภาพอากาศแปรปรวน ฝนตกมากขึ้นทำให้วงจรชีวิตของยุง เปลี่ยนเร็ว

คุณหมอจรัสบอกว่าพอได้ประเด็น ก็มาถึงการตั้งคณะกรรมการที่ จำเป็นต้องอาศัยคนที่มีพลัง “เรายกทีมไปคุยกับนายอำเภอ เพราะคิดว่า คนที่เป็นศูนย์รวมในการที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ความเคารพ ก็น่าจะเป็นนาย อำเภอ ท่านก็เล่นด้วยโดยเฉพาะเรื่องหมอกควัน คุยไปคุยมา ก็พ่วงประเด็น เรื่องสุราในงานศพ เพราะพิจารณาแล้วว่าจุดอ่อนของงานศพ นอกจาก การพนันก็คือสุรา”

ในที่สุดก็ได้ประเด็นซึ่งต่อมากลายเป็น บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนอำเภอสารภี คือ

1. ร่วมกันลดภาวะหมอกควันที่เกิดจากการเผา เพื่อลดภาวะโลกร้อน ลดการเกิดมลพิษทางอากาศ และไม่ทำลายสุขภาพของคนทั่วไป
2. ร่วมกันลดหรืองดการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เพื่อลด สารพิษในดินและในพืชผักที่ปลูกเพื่อบริโภค และส่งเสริมการใช้ชีวิตดี ในการทำเป็นสารชีวภาพทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ย สารกำจัดแมลงและสารเร่ง การเจริญเติบโต
3. ร่วมกันงดการเลี้ยงสุรา เครื่องดื่มมีนเมาในงานศพ เพื่อลดปัญหา อันเกิดจากการดื่มสุรา และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดี แก่เยาวชนคนรุ่นหลัง

4. ร่วมกันงดการเล่นการพนันในงานศพ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจากการเล่นการพนัน และเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมที่ดีงามของอำเภอสารภี ในฐานะเมืองแห่งคนดี มีศีลธรรม รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง

5. ร่วมกันรณรงค์เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย อันเป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญทำให้เกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงในอำเภอสารภี

ประชุมนัดแรกยังปรับคลื่นความถี่เข้ากันไม่ชัด คุณหมอจรัสบอกว่า เพราะแต่ละคนมีงานล้นมือ เมื่อต้องขยับรวมกันแบบกองทัพก็รู้สึกว่ามีภาระเพิ่ม มีการถามหาว่าใครจะเป็นเจ้าภาพ

“ผมบอกว่าเป็นไม่ใช่เรื่องของเจ้าภาพ มันเป็นเรื่องของทุกคน วันนี้ที่ทำได้ไม่ใช่ในนามผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี แต่เป็นหมอจรัสที่มายืนหายใจที่สารภี มากินข้าวที่สารภี มาใช้ทุกสิ่งทุกอย่างที่สารภี ซึ่งก็ไม่ว่าอีกปีจนกว่าผมจะเกษียณ แล้วถ้าผมหายใจเอาอากาศสกปรก ผมก็จะเป็นโรคเสียเอง วันนี้ถ้าผมทำให้อากาศที่สารภีสะอาด ผมก็ได้อันสูงสุด เพราะนั่นเป็นเรื่องของทุก ๆ คนที่ต้องมีส่วนร่วม”

ที่ประชุมตกผลึกว่าทุกคนต้องมาช่วยกันเขียนกฎ ระเบียบ เขียนเส้นทางที่จะพาไปสู่การมีสุขภาพดีที่สารภี เน้นว่าประโยชน์จากการทำงานนี้จะเกิดกับทุกคน ไม่เพียงเพื่อคนสารภี แต่เพื่อคนเชียงใหม่ทั้งหมด

ขณะที่ยังงง ๆ ว่าจะเริ่มอย่างไรดี ก็มีคนยกมืออาสาคนแรกคือ พ่อหลวง อนันต์ แสงบุญ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลขมภู “งบประมาณก็ยังไม่ มี แต่ด้วยความประทับใจแนวคิดมาก ผมบอกที่ประชุมว่า...ไปทำที่บ้านผมก่อน”

ทัพจึงเริ่มเคลื่อนแต่บัดนั้น

บทที่ 4

ร่วมสร้างอนาคต
กำหนดปัจจุบัน
พลิกฟื้นในอดีต

พ่อหลวงอนันต์ แสงบุญ เฟิงเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลชมพู เมื่อเดือนสิงหาคม 2553 ตลอดเวลาของการสมัครซึ่งกินเวลาถึง 11 เดือน เพียรถามตัวเองว่าถ้าได้เป็นพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) จะทำให้คน 460 ครัวเรือน มีความสุขอย่างไร “ผมนึกถึงคำเก่า ๆ ว่า ‘ข้าวเหลือ เกลืออู่น’ เป็นสังคมที่เอื้อเพื่อมีน้ำใจให้กัน”

เมื่อยกมืออาสาขอให้ยกทีมไปนำร่องจัดเวทีกระบวนการสมัชชาสุขภาพที่บ้านตัวเอง บอกกล่าวถึงพันธกิจ 5 ข้อที่คนสารภีจะต้องช่วยกัน พ่อหลวงอนันต์บอกว่าต้องไปขอเรียไรค่าอาหารมาเลี้ยงชาวบ้าน แต่ผลที่ได้เกินคุ้ม “หลังจากนั้นไม่นาน มีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เขาเชิญแขกมากินข้าวกลางวัน ไม่มีเหล้าเบียร์เลย ตั้งใจจะทำแค้นงานศพ แต่มันมาถึงงานขึ้นบ้านใหม่ เราก็ดีใจ” ส่วนงานศพ หมู่ 4 มีงานศพปลอดสุราไปแล้ว 7-8 งาน

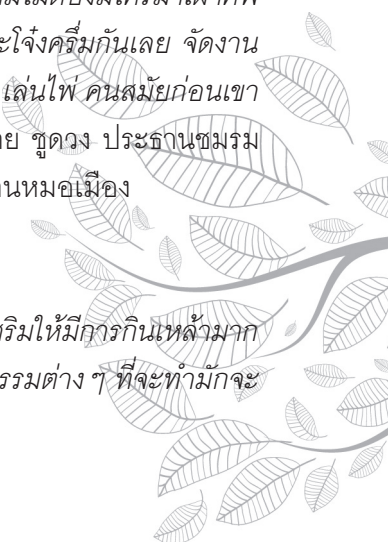
คณะทำงานเครือข่ายฯ ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาเรื่องสุราในสารภีก็พบว่า มีหลายประเด็น บางประเด็นอาจจะพ้องกับบ้านเราก็ได้...ลองฟังดู

เหล้าในงานศพ

“สมัยก่อนงานศพไม่มีเรื่องเหล้าหรือ แต่เดิมไม่ต้องมีใครมาเฝ้าศพ เจ้าภาพอาจจะเอามาสักขวดหนึ่ง แต่เดี๋ยวนี้ตั้งโต๊ะใจครึมกันเลย จัดงานศพแล้วเป็นหนี้เพราะทำเกินไป แล้วก็เล่นไฮโลว์ เล่นไพ่ คนสมัยก่อนเขาเล่นกันแค่แสงเท่านั้น (แสง-หมากฮอส)” พ่อคำอ้าย ชูดวง ประธานชมรมผู้สูงอายุหมู่ 4 ต.ดอนแก้ว และปราชญ์พื้นบ้านด้านหมอมือเมือง

เหล้ากับการเมือง (1)

“นายอำเภอสารภีเคยพูดตรง ๆ ว่าคนที่ส่งเสริมให้มีการกินเหล้ามากที่สุดก็คือพ่อหลวงและกำนันนั่นแหละ เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้มักจะ

มีเหล่ามาเกี่ยวข้อง แค่ขอความร่วมมือก็ต้องมีเหล่า เพราะเหล่าสามารถดึงเพื่อนฝูงได้เยอะ ดึงมวลชนได้มาก เหล่าเข้าคนง่าย นักการเมืองก็เลยเอาเหล่ามาให้ ชาวบ้านก็มองว่านักการเมืองคนไหนให้เหล่า...ใจกว้าง นักการเมืองคนไหนเป็นคนดี เหล่าไม่กิน บุหรี่ไม่สูบ ชาวบ้านก็หาว่าใจแคบ” (คุณหญิง พลารักษ์ นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอสารภี)

เหล้ากับการเมือง (2)

“สารภีเอาเหล่าเข้าสังคมเพราะผู้นำชุมชนใช้เหล้าจูงใจลูกบ้านให้มาลงคะแนนเสียง ในสารภีมีร้านเหล้าถึง 911 ร้าน (รวมร้านเหล้าตอง) ตำบลหนองผึ้งมีร้านเหล้ามากที่สุดคือ 160 ร้าน รองลงมาคือท่าวังตาล 139 ร้าน และยางเนิ้ง 111 ร้าน มีคนเป็นโรคจิตที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลสารภี 275 คน (ปี 2552) ต้องใช้เงินรักษาเหล่าจำนวนนี้ 141,436 บาท (ปี 2552) การเอาเหล่าเข้าสู่สังคมนำไปสู่การป่วยเป็นโรคจิตชนิดต้องกินยาต่อเนื่อง และมีผลกระทบที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายด้วย” (นายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี)

เหล้ากับเสียงตามสาย

“สิ่งที่เข้ามาในสารภีหนักที่สุดเวลานี้คือเรื่องเมาแล้วขับ ถ้าเข้าไปศาลากลางจะพบว่ามีคนสารภีโดนข้อหานี้มาก วันหนึ่งคนบ้านผมไปรักษาที่โรงพยาบาลสารภี เขามีหนังสือมาบอกว่า คนบ้านนี้ติดเหล้ามากที่สุด ขอให้พ่อหลวงประกาศเสียงตามสาย ผมมานั่งนับชื่อคนที่ระบุในหนังสือก็พบว่ามันอยู่ในเครือเดียวกันหมด ผมก็ปวดหัวไม่รู้จะทำอย่างไร รุ่นพ่ออยู่ก็ไม่แล้วแล้ว แต่ก่อนมันเป็นเหล้าอินทรี (ฮา) ยังพอยกโทษให้ แต่เดี๋ยวนี้

มันไม่ใช่เหล่าอินทรีแล้ว มันเป็นเหล่าที่ทำจากมันสำปะหลังจากโรงงานใหญ่
เขาบอกให้ประกาศเสียงตามสาย ผมไม่เห็นว่าเป็นเสียงตามสายจะได้ประโยชน์
อะไร วัน ๆ พูดแต่เรื่องน้ำไหล ไฟสว่าง ซูดท่อ ซ่อมท่อ ปัญหาชาวบ้านไม่เห็น
พูดถึง เรื่องแบบนี้เราต้องเอาเข้าเวทีเพื่อแก้ไขร่วมกัน” (ว่าที่ ร.ท.บัญญัติการ
พลชมชื่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ต.ชมพู และประธานสภาเกษตรกรอำเภอ
สารภี)

แต่จะหยุดซื้อเหล่าหรือเลี้ยงเหล่าในงานศพได้อย่างไร เพราะเจ้าภาพ
มักจะอ้างว่าถ้าไม่มีเหล่าตั้งไว้ก็ไม่มีใครมาช่วยงาน พ่อหลวงอนันต์ เลยต้อง
ทำ “โมเดล” ขึ้นมา

“ผมนี่แหละไปช่วยงานทั้งล้างชาม ขนเก้าอี้ พอคนเขาเห็นเราทำก็
เกรงใจ ก็เข้ามาช่วย ผมก็ขยับไปทำอย่างอื่น ยกศพอีกด้วย งานศพสมัยนี้
พระเจ้าจะเข้าไปสวด เดินผ่านไม่มีการหยิบช้อนอะไรเลย กินให้เห็น นี่ถ้า
เรียกได้คงเรียกพระกินด้วย บางคนเมาสวดนำพระก็มี”

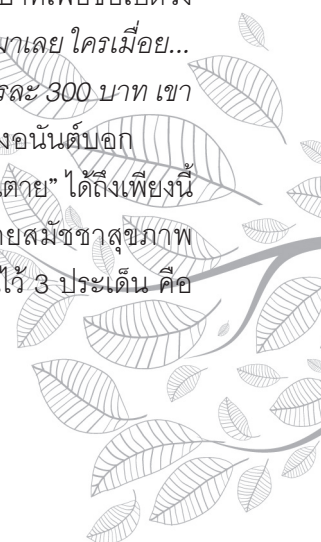
เรื่องการพนันนั้นยากขึ้นมากอีกนิด เพราะจะมีเจ้ามือไฮโลร์เดินสาย
ไปตามงานศพต่าง ๆ แล้วให้ค่าตั้งเจ้าของงานศพ 1,000 บาทเพื่อขอเปิดวง

“บ้านผมเวลามีงานศพ จะมีหมอนวดประจำคณะมาเลย ใครเมื่อย...
นวด มีอาหารตามสั่ง จะกินอะไรสั่งได้ หน้าเห็ดเผาะ ลิตรละ 300 บาท เขา
ก็มีสติกส์ช็อกกิน มีบริการครบวงจร 24 ชั่วโมง” พ่อหลวงอนันต์บอก

ไม่น่าเชื่อว่า “คนเป็น” สมัยนี้จะฉวยโอกาสกับ “คนตาย” ได้ถึงเพียงนี้

ในการประชุมระดมสมอง คณะทำงานเครือข่ายสมัชชาสุขภาพ
อำเภอสารภีจึงช่วยกันวางยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานไว้ 3 ประเด็น คือ
ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกฝันในอดีต

การมองทะลุถึงปัญหา คือ การรู้จุดอ่อน

เครือข่ายสำนักงานควบคุมประพฤติเห็นแววเอาจริง โดดเข้าร่วมรณรงค์เรื่องงดเหล้างานศพกับอำเภอสวารึก โดยการจัดทำใบประกาศเกียรติคุณมอบให้แก่เจ้าของงานศพที่งดเลี้ยงสุราเพื่อเป็นการเชิดชูคนคิดดีทำดี

แต่ละตำบลเริ่มขับเคลื่อนเรื่องงานศพปลอดเหล้าด้วยจัดทำใบสมัครไปให้ครัวเรือนที่เต็มใจกรอก วิธีนี้อาจจะเห็นผลช้าหน่อย เพราะบางครั้งครอบครัวเขียนใบสมัครแล้ว 10 ปีก็ยังไม่มีคนในบ้านเสียชีวิต เพื่อให้เห็นผลเร็วอีกนิตก็ขยับมารณรงค์กับร้านค้า ไม่ขายเหล้าในวันพระ วิธีนี้เกิดการตื่นตัวแต่เจอบริษัทเหล้าดำให้ขม สุดท้ายต้องดึงเจ้าเข้ามามีส่วนร่วมโดยการช่วยเทศนาญาติโยมที่มาทำบุญว่างานศพต้องงดเหล้าและการพนันเพื่อให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์

“วันก่อนได้มีโอกาสไปงานศพที่ตำบลท่ากว้าง พบว่าเขาเริ่มทำงานแล้ว เห็นป้ายติดหน้าบ้านว่า ‘บ้านหลังนี้เข้าร่วมโครงการงานศพ งานเศร้า แบ่งเบาภาระ งดดื่มเหล้า ดื่มเบียร์ ดื่มน้ำอวดลม’ เห็นแล้วขนลุกเลย” คุณวิภา อักษรพรหม ประธาน อสม.ตำบลท่าวังตาล เล่าให้ฟัง

ด้านพ่อหลวงอนันต์ ก็เสริมว่านอกจากจะทำตัวเองเป็นโมเดลแล้ว ต้องสร้างงานศพที่เป็นโมเดลด้วย โดยการดึงฮีต (ประเพณี) เก่าเข้ามาหนุนเสริมผสมกับแนวคิดใหม่เพื่อให้นักธุรกิจ “งานศพสมัยก่อน ถ้าเจ้าของงานมีฐานะ ต้องนิมนต์ผู้เฒ่าที่เทศน์ดีมาเทศน์เรื่องพระเวสสันดร แสดงถึงความอาตุร ผมมองว่าต่อไปไม่ใช่แค่นิมนต์พระมาเทศน์ แต่ต้องพาคนคิดดีไปเทศน์สองธรรมมาสคู่กับพระเพื่อนำเข้าสู่การสร้างวัฒนธรรมสุภาพวะ”

การดึงฐานพลังที่มีอยู่มาจัดการปัญหา คือ การสร้างจุดแข็ง

กำจัดจุดอ่อน รักษาจุดแข็ง คือหนึ่งในยุทธศาสตร์ กำหนดปัจจุบัน

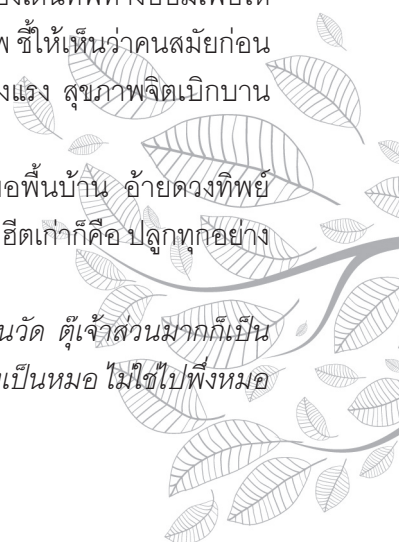
ยุทธศาสตร์ที่สอง พลิกผันในอดีต

แหล่งปลูกลำไยในสารภีกินพื้นที่กว่า 26,000 ไร่ ข้าวแค่ 7,000 ไร่ ผักอีก 5,000 ไร่ ลำไยที่สารภีสามารถ “กดปุ่ม” ให้ออกผลเดือนไหนก็ได้ ด้วยการใส่สารโปแตสเซียม แม่ทองดี โฟรียอง ประธานเครือข่ายภูมิปัญญาไทย เปรียบเทียบให้ฟังว่าการใส่ปุ๋ยไม่ผลก็เหมือนผู้หญิงอยู่ไฟหลังคลอด เกษตรกรมักใส่ปุ๋ยลำไย 3 ครั้ง เพื่อเร่งใบ ดอก และผล แล้วก็ใช้ยากำจัดวัชพืชทำให้ดินกระด้าง แม้เรื่องธรรมนูญสุขภาพจะพูดถึงการรดและลดใช้สารเคมีในการเกษตร แต่ก็ไม่ได้แตะเรื่องลำไย เพราะการทำสวนลำไยยุคนี้เหมือนกับทำสวนยางพารา จะมีมืออาชีพมาหาขอดูแลแล้วแบ่งผลประโยชน์กัน จากนั้นก็ทุ่มสารเคมีเพื่อ “กดปุ่ม” ให้ออกผลตามเวลาที่ต้องการว่าที่ ร.ท.บัญญัติ พงษ์ชื่น บอกว่าประเด็นลดสารเคมีเป็นเรื่องยากที่สุดในบรรดา 5 ข้อ ส่วนดร.สุวารี ชันสำโรง จากโรงพยาบาลสารภี ก็เสริมว่าก้าวแรกของการทำงานจะไม่ยุ่งกับฐานเศรษฐกิจ แต่จะเน้นเรื่องสุขภาพเป็นหลัก การลดการใช้สารเคมีจึงเน้นไปทางพืชผักอายุสั้นมากกว่าลำไยที่เป็นนั่งร้านเศรษฐกิจของสารภี

การทำรบในประเด็นลดการใช้สารเคมีจึงต้องเดินทัพทางอ้อมเพื่อให้ได้ผลยั่งยืน เริ่มด้วยการสร้างจิตสำนึกเรื่องสุขภาพ ชี้ให้เห็นว่าคนสมัยก่อนมีอายุยืน แทบไม่ต้องพึ่งโรงหมอ สุขภาพกายแข็งแรง สุขภาพจิตเบิกบาน แต่ละเครือข่ายจึงหากกลยุทธ์ต่าง ๆ ขึ้นมารับมือ

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ใช้วิธีพื้นฮีดเก่าเรื่องหมอบ้าน อ้ายดวงทิพย์ ตีะวรรณ ประธานกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ชี้ให้เห็นว่า ฮีดเก่าก็คือ ปลูกทุกอย่างที่กิน ปลูกสิ่งที่กินเป็นอาหาร ที่เป็นยา

“แต่ก่อนนี้โรงยาอยู่ในวัด การศึกษาก็อยู่ในวัด ตูเจ้าส่วนมากก็เป็นหมอบ ผมพยายามเอาฮีดเก่ากลับมา คือทุกคนต้องเป็นหมอ ไม่ใช่ไปพึ่งหมอ

เพราะหมอสสมัยใหม่เป็นนักวิชาการที่จะมาให้ข้อมูลว่าโรคนี้โรคนี้มาจากไหน แต่หมอพื้นบ้านต้องศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัว อย่างผมเกิดปีกระต่าย ผมก็ต้องศึกษาว่าฮีตของปีกระต่ายมีธาตุอะไร จะกินจะอยู่อย่างไรให้มีสุขภาพดี”

ชมรมผู้สูงอายุใช้วิธีสร้าง “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เพื่อให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้าน พ.ต.อ.รุ่งฤทธิ์ โทธิโกสม ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอสารภี และประธานเขตชมรมผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่ บอกว่าโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำหลักสูตรจะเปิดสอน สัปดาห์ละ 5 วัน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะการดูแลสุขภาพ เริ่มตั้งแต่วิชานั่งสมาธิ เรื่ององค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม อาทิ งานจักสาน “สารภีมีผู้สูงอายุกว่า 12,000 คน คิดเป็นร้อยละ 15 ของประชากร เราต้องการให้จำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า มีคุณภาพ”

แต่ละหลังคาเรือนจะมีผู้สูงอายุ 1-2 คน ส่วนใหญ่ยังเป็นหัวหน้าครอบครัว พุดอะไรลูกหลานก็ยังรับฟัง นี่คืออีกหนึ่งพลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ในธรรมนุญสุขภาพ

“บทบาทผู้สูงอายุไม่ได้อยู่แค่ในบ้าน ผู้สูงอายุมีสังคมที่กว้างขวางหลายท่านเป็นปราชญ์พื้นบ้าน เมื่อมีประชุมที่ไหนก็นำเรื่องนี้ธรรมนุญสุขภาพไปพูด ทั้งในวัด ในชมรมต่าง ๆ แล้วก็มีการช่วยในจัดการเรื่องการรณรงค์แทบทุกเรื่อง ก็เพราะความอาวุโสนี้แหละ”

กลุ่มแม่หญิงนั้นถือเป็นจุดแข็งของสารภี เมื่อผู้นำคือปราชญ์พื้นบ้านอย่างแม่ทองดี โทธิยอง ผู้ที่เคยเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคนแรกของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2526

“เครือข่ายผู้หญิงที่สารภีเข้มแข็งเพราะเราสร้างกระบวนการมาตั้งแต่ปี 2523 เพื่อให้ผู้หญิงพึ่งตนเองได้และมีประโยชน์ต่อสังคม” กลยุทธการ

ทำงาน แม่ทองดีบอกที่ใช้เครื่องช่ายผีปู้ย่า หมายความว่า ขยายเครื่องช่ายไปทางญาติของตัวเองก่อน พ่อทอง แม่ทอง ส่วนอีกเครื่องช่ายหนึ่งที่น่าสนใจคือ เครื่องช่ายแม่ครัว “ผู้หญิงเป็นแม่ครัวของวัด เป็นแม่งานต่าง ๆ ในชุมชน ไม่มีเครื่องช่ายนี้ งานต่าง ๆ ที่อาศัยวัดมาจัด ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ การรื้อฟื้นภูมิปัญญาหรือถ่ายทอดเรื่องเก่าแก่ก็ได้อาศัยเครื่องช่ายแม่ครัวนี้แหละเป็นกำลังสำคัญ”

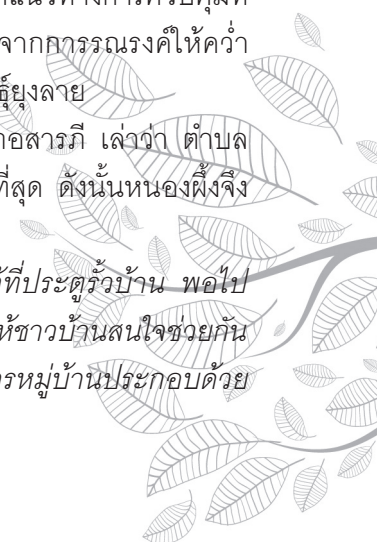
เรื่องดีดีมากมายในอดีตกำลังผุดขึ้นมาจากโคลนเลนที่เคยจมไปพร้อมกับเวียงกุมกาม ครุฑปริม-วนิดา โพรตุน ประธานแพทย์แผนไทยบอกว่าคุณเองเคยป่วยหนักแทบไม่รอด ภายหลังมาระลึกได้ว่าเป็นเพราะผิติดผิไม่เชื่อฟังคำสอนพ่อแม่ เป็นเหตุให้ทุกข์ทรมานจนทุกวันนี้ ขณะเจ็บป่วยได้รับการดูแลอย่างดีจาก อสม. อาศัยการแพทย์แผนไทยมาเป็นเครื่องบำบัดฟื้นฟู จึงเกิดความประทับใจและหันมาทำงานจิตอาสาด้านนี้

“เมื่อเราเริ่มทำกระบวนการสมัชชา เราก็พบว่าสารภีมีมรดกเยอะมากก็คิดว่าเราจะเอามาปิดฝุ่น แล้วทำเป็นพื้นที่เรียนรู้”

สำหรับประเด็นการควบคุมโรคไข้เลือดออก เป็นงานที่อสม. ทำมานานแล้ว การลงสัตยาบันร่วมกันครั้งนี้ ก็ทำให้เกิดแนวทางการควบคุมที่ชัดเจนและเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกเหนือจากการรณรงค์ให้คว่ำกระโหลกเกลาในบ้านเพื่อไม่ให้เป็นที่เพาะพันธุ์ยุงลาย

คุณถวิล ชูดวง นักวิชาการสาธารณสุขอำเภอสารภี เล่าว่า ตำบลหนองผึ่งเป็นพื้นที่ระบาดของโรคไข้เลือดออกมากที่สุด ดังนั้นหนองผึ่งจึงนำร่องวิธีการ “ติดธง”

“บ้านไหนปลอดลูกน้ำยุงลาย ติดธงเขียวไว้ที่ประตูรั้วบ้าน พอไปตรวจครั้งต่อไป ถ้าพบลูกน้ำยุงลายก็ติดธงแดง ทำให้ชาวบ้านสนใจช่วยกันดูแล บ้านไหนยังมีธงแดงก็ช่วยกันดู คณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย

พ่อหลวง อสม. ตัวแทนชุมชนจะไปตรวจสัปดาห์ละครั้ง การติดธงก็จะอยู่ในช่วงรณรงค์ 1-2 เดือน ถ้าปลอดก็ได้ธงเขียวต่อไปเรื่อย ๆ”

เรื่องการเผาชี้เยื่อเป็นเรื่องที่มีการตื่นตัวมากที่สุด และมีเครื่องมือในการแก้ไขหลายแบบ ตั้งแต่การคัดแยกขยะจนกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะเดี๋ยวนี้ขยะพวกพลาสติก กระดาษ เป็นขยะทำลายได้ แต่ขยะใบไม้ ใบหญ้า ต้องมีเทคนิคน่าสนใจกันหน่อย

คุณดารา แสงจันทร์ เลขานุการกลุ่มปุ๋ยหมัก ยกตัวอย่างการทำงานของตำบลหนองแฝกที่ใช้แนวคิด “เพิ่มมูลค่า” เศษใบไม้

“ที่หมู่ 7 เรามีโครงการเอาใบชี้เยื่อไปมาแลกปุ๋ย ตอนนี้อยากออกเป็น 4 หมู่แล้ว ส่วนทางหมู่ 6 ก็มีโครงการเอาใบไม้ใส่กระสอบไปแลกไข่หนึ่งกระสอบได้ไข่หนึ่งใบ โครงการนี้พ่อหลวงหมู่ 6 เป็นตัวตั้ง ใบไม้ที่ได้ก็เอาไปทำปุ๋ยหมัก”

การทำปุ๋ยต้องใช้เศษใบไม้เยอะ ถ้าเอามารวมกันก็จะทำปุ๋ยได้จำนวนมากในทีเดียว แต่ก็ยังเป็นกุศโลบายในการมีส่วนร่วมโดยใช้ไข่เป็นเครื่องมือแล้วปุ๋ยที่ได้ก็แบ่งกันใช้ อย่างหมู่ 7 ก็เอาชี้เยื่อมารวมกันทำปุ๋ยแล้วค่อยมาแบ่งกันใช้

คุณดารารายบอกว่า เวลานี้โดยหลักการเทศบาลก็จะแจกถังให้ทุกบ้านเพื่อทำปุ๋ยใช้เอง แต่ถ้ารวมกลุ่มทำก็จะหาตลาดให้ ในยุคไข่แพง (ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรีสสมัยไหน) การคัดแยกขยะก็แลกไข่ได้ กระดาษหนังสือพิมพ์ ให้กิโลกัร้มละ 8 บาท แลกไข่ได้ 4 ฟอง ใบไม้ก็ราคาเดียวกัน “เราจะทำกิจกรรมนี้เดือนละครั้งคือในวันประชุมผู้สูงอายุหมู่บ้าน ลูกค้าเยอะมากเพิ่มขึ้นทุกเดือน”

ปัญหาหลายอย่างที่สุ่มเหมือนหมอกควันและหมอกควันจริง ๆ ในสารภีกำลังจะลดลง โดยอาศัยการทำงานตามหลักอริยสัจ 4 กล่าวคือ

มองทะลุแจ้งที่ปัญหา ดึงจุดแข็งมาเป็นตัวตั้งรับ ขจัดจุดอ่อน หาแนวทาง แก้ปัญหาแบบยั่งยืน เพื่อพลิกฟื้นอดีตที่ดีให้กลับมา

ว่าที่ ร.ท.บัญญัติการ พลชมชื่น เสริมว่าถ้าใช้หลักอริยสัจ 4 จัดการ ปัญหาที่ต้องเดินคู่ไปกับปัจจัย 4 “การจะแก้วิกฤตต้องแก้ที่ฐานทรัพยากร ธรรมชาติ สมัชชาสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนเรื่องนี้ เราต้องหยิบ ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่มีอยู่มาตั้งเป็นองค์ความรู้ เมื่อฐานทรัพยากรทำให้ คนอิม ปัญหาพวกนี้มันจะละลายไปโดยเงื่องาน ยกตัวอย่างเรื่องพ่อบ้าน กินเหล้า ถ้าให้ทั้งอิมตอน 4 โมง รับประทานกินเหล้า อันนี้ผมโดนกับตัวเอง แม่บ้านกัผม...สี่โมงตั้มยาไก่ พ่อข้าวอิมก็ไม่กินเหล้าแล้ว (ฮา)”

การรื้อฟื้นของเก่าจะช่วยสร้างกติกาสังคมขึ้นมาใหม่ ศูนย์เศรษฐกิจ พอเพียง หลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นบ้านกำลังจะก่อรูป พ่อครู แม่ครูภูมิปัญญากำลังจะมีบทบาท กองทุนสวัสดิการชุมชนกำลังแตกหน่อ เป็นกองทุนพรรณไม้ กองทุนลำไย กองทุนชาวนา กองทุนช่วยเหลือเกษตรกร กองทุนแรงงานนอกระบบ ฯลฯ ทุกคนต่างบอกว่า 5 เรื่องนี้เป็นแค่ “เรื่องจิปาถะ” แต่ขอให้เรื่องเหล่านี้เห็นผลเป็นรูปธรรมทั่วทั้งอำเภอเสียก่อน เรื่องดีดีอีกมากมายจะขยายตามมา เหมือนการเดินทางหมื่นลี้ที่ต้องเริ่ม จากก้าวแรก

ฤเวียงกุ่มกามกำลังจะกลับมา

บทที่ 5

ยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อน

นโยบายสาธารณะและการสร้างเครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี รุดหน้าเร็วและเห็นผลจริงก็เพราะสารภีมีแม่ทัพหลายด้าน

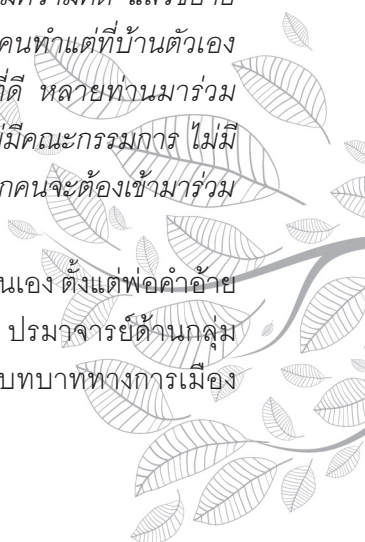
แม่ทัพด้านประเด็นแม่่น ข้อมูลแน่น (และงบประมาณบ้างในบางโอกาส) คือ นายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี

ดร.วันทนีย์ ชวพงศ์ หนุ่่นด้านกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะ ในประเด็นต่าง ๆ โดย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ระหว่างภาครัฐ ภาควิชาการ และภาควิชาชีพ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงทั้งหลัก “บวร” ไปจนการดึงภาครัฐเข้ามาร่วมขับเคลื่อนร่วมกับภาคประชาชนในเชิง นโยบาย ซึ่งเป็นสัญญาณของการทำงานแบบยั่งยืน

พระฤทธิชัย อภิเมธี เสมือนทัพหลวง เพราะวัดบวกรอกเหนือเป็นฐานที่มั่นมีที่ทางกว้างขวางให้ขุนพลจากหัวเมืองต่าง ๆ มาร่วมประชุมหารือกัน นอกจากนี้ ยังมีวิทยุชุมชน FM 104 MHz. เป็นเครื่องมือในการสื่อสารประชาสัมพันธ์

“ถ้าไม่มีกระบวนการสมัชชาสุขภาพ งานจะเกิดขึ้นใหม่? ตอบว่าเกิด แต่เกิดแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มาเกาะกลุ่มเป็นเครือข่าย กระบวนการสมัชชาสุขภาพเชื่อมตั้งแต่คน เชื่อมการทำงาน เชื่อมความคิด แล้วขยายผลงานไปในพื้นที่รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม บางคนทำแต่ที่บ้านตัวเอง แต่พอมาเชื่อมกัน ก็มีโอกาสแลกเปลี่ยนตัวอย่างที่ดี หลายท่านมาร่วมประชุมไม่ได้ ก็ไปบอกต่อความคืบหน้า เพราะเราไม่มีคณะกรรมการ ไม่มีประธาน ทุกคนเป็นเจ้าของภาพรวมกัน แต่ไม่ได้แปลว่าทุกคนจะต้องเข้าร่วมเวทีโดยตลอด”

แล้วก็มีขุนพลด้านต่าง ๆ ที่รบเก่งในงานของตนเอง ตั้งแต่พ่อค้าขายชุดวง ปราชญ์ด้านหมอเมือง แม่ทองดี โพธิยong ปรมาจารย์ด้านกลุ่มแม่หญิงที่สร้างกระบวนการให้แม่หญิงภาคเหนือมีบทบาททางการเมือง

ท้องถิ่น อ้ายดวงทิพย์ ต๊ะวรรณ ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์และว่าที่ ร.ท. บัญชากร พลชมชื่น ประธานสภาเกษตรกรอำเภอสารภี พ.ต.อ.รุ่งฤทธิ์ โทธิโกสม ผู้นำพลังชมรมผู้สูงอายุ (ที่ไม่ยอมเป็นแค่คนแก่) เข้ามาเสริมทัพ ครูปริม-วนิดา โทธิตุ่น อดีตผู้ป่วยหนักที่ผันตัวเองมาเป็น อสม. และปัจจุบัน เป็นประธานกลุ่มแพทย์แผนไทย คุณณวิไล ชูดวง ทายาทปราชญ์หมอมือเมืองที่เป็นนักวิชาการสาธารณสุข คุณนฤทัย พลารักษ์ จากสำนักงานวัฒนธรรมที่พยายามฟื้นประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม และพ่อหลวงผู้นำชุมชนอีกมากมาย อาทิ พ่อหลวงอนันต์ แสงบุญ ผู้ใหญ่หมู่ 4 แห่งตำบลชมพู ชุนพล ปากร้ายใจดี

ยังมีขุนพลอีกมากมายที่ไม่ได้เอ่ยนาม แต่มาร่วมตกผลึกปัญหาเพื่อหยิบเฉพาะประเด็นที่ใกล้ตัว มีความเป็นไปได้ในการบรรลุผล ในที่สุดก็ออกมาได้ 5 ประเด็นที่สังคมตื่นตัว ทำอยู่แล้ว คือ ลดภาวะหมอกควัน ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร งดการเลี้ยงสุรानในงานศพ งดการเล่นการพนันในงานศพ และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายเพื่อควบคุมไข้เลือดออก

กองทัพเหล่านี้ร่วมกันวางแผนขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดธรรมนูญสุขภาพ โดยใช้ยุทธศาสตร์ 3 ข้อ คือ

ร่วมสร้างอนาคต สร้างสิ่งที่ยังไม่มี ให้มี ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภีคือเป้าหมาย

กำหนดปัจจุบัน รักษาจุดแข็ง และกำจัดจุดอ่อน

พลิกผันในอดีต รื้อฟื้นอดีตดีงามที่จมไปกับเวียงกุมกาม

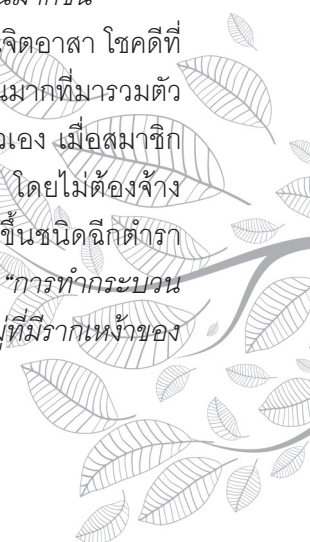
การทำงานใหญ่แต่ไม่มีโครงสร้างแบบระบบบริหารจัดการทั่วไป อาจทำให้คนจริงจังกับงานรู้สึกถูกลดอึ้งบ้าง ท่านอ้วนมองว่าจุดอ่อนที่ทำให้งานไปข้างหน้าจะเป็นเรื่องการประชาสัมพันธ์

“ถ้าธรรมนูญสุขภาพเป็นผลิตภัณฑ์ที่ออกจำหน่าย ก็เท่ากับขาดแผนการตลาด เราไม่ได้ทำเชิงรุกด้านประชาสัมพันธ์ เพราะคณะกรรมการที่ขยับงานก็อาศัยฐานเดิมที่แต่ละคนทำอยู่แล้ว พอมาสื่อสารกันให้เข้าใจ แล้วกลับไปทำ มองอีกทางหนึ่ง ก็คิดว่าทำโดยวิถีธรรมชาติ คือมีใจคิดทำลงมือทำ แล้วก็ทำดีที่สุด ผลออกมาได้แค่ครั้งเดียวในแง่ประเมินก็ถือว่าไม่ผ่าน แต่มันก็เป็นวิถีธรรมชาติ แล้วมันก็ยังเป็นของใหม่ เราเองก็ไม่ได้มีระบบชัดเจนแบบสายงาน เราใช้วิธีขอความร่วมมือ”

ดร.ฐาวรี ชันสำโรง ก็มีความเห็นคล้าย ๆ กันว่าคนทำงานส่วนใหญ่ มักจะหวังผลสำเร็จที่แม่นยำ ความคาดหวังเช่นนี้ต้องอาศัยระบบการทำงานที่ชัดเจน

“การรวมตัวของเครือข่ายสมัชชาฯ เป็นการรวมด้วยจิตสาธารณะ ไม่มีลัทธิขององค์กร ไม่มีสายบังคับบัญชา อาจจะเป็นจุดอ่อน เพราะว่าพอมีงานก็จะรายละเอียดในนั้น แต่ก็มีข้อดี คือคนทำงานเกิดความสุขที่ได้ทำ เมื่อเราเลือกแบบวิถีธรรมชาติก็เป็นธรรมชาติที่คนคาดหวังสูงอาจจะท้อนิดหน่อย เราคงจะต้องทำไปปรับไป ความขลุกขลักอาจจะเกิดในระยะเริ่มต้น เมื่อคนมารวมกันมาก ก็อาจจะมีการแข่งขันที่กันมากขึ้น”

ทำไปปรับไป อาจเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับงานจิตอาสา ไซเคดีที่สารภีมีจิตอาสาดวงใหญ่มากมาย เป็นเรื่องของคนจำนวนมากที่มารวมตัวกันช่วยสร้างกฎ ระเบียบ วิธีการ เพื่อแก้ปัญหาในบ้านตัวเอง เมื่อสมาชิกในบ้านหลังใหญ่หลังหนึ่งลุกขึ้นมาช่วยกันปิดกวาดบ้าน โดยไม่ต้องจ้างบริษัททำความสะอาด ปราบกฎการณ์บางอย่างอาจเกิดขึ้นชนิดฉีกตำราบริหารจัดการก็เป็นได้ อาจเป็นแบบที่คุณหมอจรัสสรุปว่า “การทำกระบวนการสมัชชาสุขภาพ ที่จริงมันก็คือกฎหมูนั่นแหละ แต่เป็นกฎหมูที่มีรากเหง้าของคนดีและความดี”

คนเราทำงานเหมือนกันแต่ได้งานไม่เหมือนกัน ความสำเร็จของสารภี นอกจากทุนที่เกิดจากคนดีแล้ว ยังใช้วิธีการ “อุ้มจา” ใครมาประชุมไม่ได้ก็ไปถ่ายถอดต่อ พอมาประชุมครั้งต่อไป “ตุ๋อ้วน” ก็เป็นผู้สรุปที่เฉียบคม เข้าประเด็นเร็ว และต่อยอดใหม่ได้ไม่ซ้ำ ประการสำคัญคือ กองทัพนี้ ขับเคลื่อนงานแบบจิตอาสาด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ มีความตระหนักถึงแก่นของปัญหา และมีเจตจำนงดีในการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดอานิสงส์แก่คนอื่น ๆ นอกเหนือจากตนเอง อย่างที่นายแพทย์จรัส สิงห์แก้ว กล่าวไว้

“อากาศทุกโมเลกุลที่สารภี ทุกคนมีส่วนร่วมหายใจ น้ำทุกหยดพืชพรรณทุกชนิดมีสิทธิ์ดีมีเท่าๆกับคนเรา และต้นไม้ทุกชนิดที่เรากิน เราต้องคิดว่ามันปลูกมาอย่างไร

สิ่งที่คนสารภีทำ จะมีผลตั้งแต่ลูกหลานและเพื่อนร่วมโลก”

เก็บตก...ก่อนจาก

แม้ไม่มีกระบวนการสมัชชาสุขภาพ เรื่องดีดีที่สารภีก็เกิดแน่นอน แต่อาจจะช้านิด ตามที่พระฤทธิชัย อภิเมธิ ให้ความเห็น ทว่านอกเหนือจากการเชื่อมคน เชื่อมงานแล้ว หลัก “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ก็ช่วยเติมพลังให้คนเล็กคนน้อยในสารภีอุ่นใจ

พ.ต.อ.รุ่งฤทธิ์ โทธิโกสุม

ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอสารภี และประธานเขตชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่

“ในมุมมองผู้สูงอายุ มองว่ากระบวนการสมัชชาสุขภาพมีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้สูงอายุ เพราะบ้านแต่ละหลังมีผู้สูงอายุ เขาจะมีบทบาทร่วมทำกิจกรรม สอนลูกหลาน ร่วมกันทำ มีบทบาทเปิดตัว ไปเป็นวิทยากร มีกิจกรรมทำให้เขาไม่เหงา เมื่อเริ่มแล้ว โอกาสความสำเร็จ 5 ข้อก็จะเร็วขึ้น ไม่มีสมัชชาก็ทำ แต่ช้า ถ้ารวมกันทำก็จะเห็นผลเร็วขึ้น มีการบูรณาการ เพราะผู้สูงอายุเราประชุมทุกเดือน กิจกรรมก็เยอะ”

พ่อหลวงอนันต์ แสงบุญ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลชมพู

“กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือในการชี้แจงกับประชาคมหมู่บ้าน เพื่อจะบอกเขาว่าทุกหมู่บ้านทำประเด็นเดียวกันนี้ บ้านอื่นเขาทำแล้วนะ แล้วบ้านเราละ สิ่งที่น่าติดตามคือกระบวนการชุมชนที่เกิดขึ้น คือ กฎ กติกา หลังจากทำกระบวนการสมัชชาสุขภาพแล้ว ผมเริ่มได้รับเสียงตอบรับในประเด็นต่าง ๆ จนผมคิดว่าถ้าประชุมครั้งต่อไป เราจะมีกฎระเบียบเกิดขึ้นเพื่อรองรับปัญหาต่าง ๆ อันนี้ควรมี อันนั้นไม่ควรมี หลังจากนั้นอีก 2 ปี จากบันทึกลงนามในกระดาษแผ่นเดียว ก็คงเป็นเล่ม และคงมีเครือข่ายเข้มแข็งมากขึ้น”

พระฤทธิชัย อภิเมธี

วัดบวกรกรเหนื่อ ต.ท่าวังตาล

“หนึ่ง-เกิดเครื่องมือในการทำงาน สอง-สามารถใช้อ้างอิงได้ เราสามารถบอกได้ว่า เครือข่ายสมัชชาฯ มีมติอย่างนั้นนะ เขาทำอันนั้นนะ ที่อื่นเขาทำแล้ว เราจะต้องร่วมมือเพื่อให้ภาพรวมสำเร็จ สาม-ก่อเกิดเป็นกติกาสังคมที่ผ่านกลไกนี้ สี่-เกิดความรู้สึกด้านคุณค่า เช่น ผู้สูงอายุที่ปลดเกษียณแล้วก็ยังมีส่วนร่วม มีบทบาทในการพัฒนางาน

ที่ผ่านมา เราสร้างองค์กรแต่พอสร้างแล้ว เข้มแข็งแล้ว ต่างคนต่างอยู่ เมื่อนำเข้ากระบวนการสมัชชาก็มีการมองภาพอย่างบูรณาการ ไม่ใช่จบแค่หน้าที่ขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง เช่น อสม. มองเรื่องปัญหาสุขภาพมาจากการกิน ก็มาคุยกับชมรมสมุนไพร ชมรมแพทย์แผนไทย ให้อาหารที่ปลอดภัย การกินที่สมดุล การกินที่ถูกกับธาตุ ธัญพืชคือเราสามารถเชื่อมคน เชื่อมเครือข่าย เชื่อมงานให้บูรณาการด้วยกันได้”

ถ้ากระบวนการสมัชชาสุขภาพคือคอมพิวเตอร์ ก็เปรียบเหมือนเครื่องที่มีสมรรถนะดี ประมวลผลเร็ว แต่วางของดีไว้ตรงหน้าคนที่ไม่ประกาศคอมพิวเตอร์ มันก็เท่านั้น ผลสำเร็จที่แท้จริงจึงอยู่ที่คนมีความสามารถรู้จักป้อนคำสั่งให้เครื่องมือผลิตงานดีออกมา

จิตใจของคนทำงานที่ล้าวันเสียสละ ยิ่งทำให้งานมีคุณค่ามากกว่าแค่ “งานที่ดี” งานหนึ่ง

ภาคผนวก

ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ฉบับที่ 1
(ธรรมนูญสุขภาพว่าด้วยการป้องกันควบคุมโรค
และปัจจัยคุกคามสุขภาพอำเภอสารภี)

เครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี
“ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกฝันในอดีต”

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
ของประชาชนอำเภอสารภี

ระหว่าง

นายอำเภอสารภี กับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยราชการ
ในอำเภอสารภี องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน ศาสนา สถานศึกษา
สื่อมวลชน และกลุ่มประชาชน ทุกหน่วยงาน ทุกกลุ่ม ทุกแขนง
ในอำเภอสารภี

ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยสิทธิชุมชน ในมาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

และตามมาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะ

ไม่ก่อเกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

และตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้กระบวนการสร้างสุขภาพเป็นบทบาทหน้าที่ร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ตามมาตรา 3 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า สุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล และ ระบบสุขภาพ หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ดังนั้น การดูแลสุขภาพของประชาชนจึงไม่ได้มุ่งเน้นการจัดบริการเพื่อการรักษาพยาบาลเพียงด้านเดียว จำเป็นที่ประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ต้องมีความรู้ มีความร่วมมือ มีระบบการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อม อันเป็นปัจจัยในการทำลายสุขภาพอย่างสมบูรณ์ และพร้อมเพรียงกัน

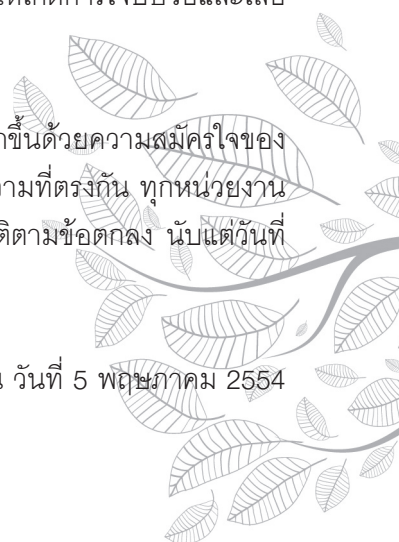
ในการนี้ ได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคม ประกอบด้วยหน่วยงานข้างต้น ได้เห็นความสำคัญในด้านสุขภาพของประชาชนอำเภอสารภี นอกจากนี้จะเป็นเมืองน่าอยู่แล้ว ควรที่จะเป็นเมืองที่ทุกคนมีสุขภาพะตลอดไป จึงให้เกียรติทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อพัฒนาและดำเนินการตาม

แนวทางซึ่งได้กำหนดขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ร่วมกันลดภาวะหมอกควันที่เกิดจากการเผา เพื่อลดภาวะโลกร้อน ลดการเกิดมลพิษทางอากาศ และไม่ทำลายสุขภาพของคนทั่วไป
2. ร่วมกันลดหรืองดการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เพื่อลดสารพิษในดินและในพืชผักที่ปลูกเพื่อบริโภค และส่งเสริมการใช้ชีววัตถุ ในการทำเป็นสารชีวภาพทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ย สารกำจัดแมลงและ สารเร่งการเจริญเติบโต
3. ร่วมกันงดการเลี้ยงสุรา เครื่องดื่มมีเมาน์ในงานศพ เพื่อลดปัญหา อันเกิดจากการดื่มสุรา และให้เกิดภัยแก่ผู้เสียชีวิต รวมทั้งเป็น ตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง
4. ร่วมกันงดการเล่นการพนันในงานศพ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจากการ เล่นการพนัน และเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมที่ดีงามของอำเภอสารภี ในฐานะเมืองแห่งคนดี มีศีลธรรม รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน คนรุ่นหลัง
5. ร่วมกันรณรงค์เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย อันเป็นสาเหตุของ โรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญทำให้เกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงในอำเภอสารภี

ในการจัดทำบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ได้จัดทำขึ้นด้วยความสมัครใจของ ทุกฝ่าย โดยจัดทำขึ้นจำนวน 109 ฉบับ ซึ่งมีข้อความที่ตรงกัน ทุกหน่วยงาน ที่ลงนามได้ถือไว้แต่ละ 1 ฉบับ และจะร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง นับแต่วันที่ ลงนามเป็นต้นไป

ลงนาม ณ วันที่ 5 พฤษภาคม 2554

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแกนนำส่วนหนึ่งของเครือข่ายธรรมบุญสุขภาพอำเภอสารภี

👤 พระฤทธิชัย อภิเมธี

วัดบวกรกรกเหนือ ต.ท่าวังตาล

โทร. 084 041 4849 twt13@hotmail.com

👤 น.พ.จรัส สิงห์แก้ว

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี

โทร. 089 431 7449 jarassink@gmail.com

👤 ดร.วันทนีย์ ชวพงศ์

ประธานฝ่ายเลขานุการศูนย์ประสานงานสมัชชาสุขภาพ
จังหวัดเชียงใหม่

โทร. 081 765 910

👤 นายถวิล ชูดวง

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสารภี

โทร. 081 025 7420

👤 นางหฤทัย พลารักษ์

สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอสารภี

โทร. 081 874 1407

- ☛ **นางทองดี โพธิยอง**
ประธานเครือข่ายภูมิปัญญาไทย
โทร. 089 555 2345
- ☛ **ว่าที่ ร.ท.บัญญัติ พลชมชื่น**
ประธานสภาเกษตรกรอำเภอสารภี
โทร. 086 116 0827
- ☛ **นายดวงทิพย์ ต๊ะวรรณ**
ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์
โทร. 089 555 3541
- ☛ **พ.ต.อ.รุ่งฤทธิ์ โทธิโกสม**
ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอสารภี
โทร. 081 961 3500
- ☛ **นางวนิดา โทธิตุ่น**
ประธานกลุ่มแพทย์แผนไทย
โทร. 085 029 1779

